Gellért Hugó köszöntése

A New York-i kulturális élet, az amerikai munkásmozgalom és haladó magyarság képviselői vasárnap ünnepségen köszöntötték a magyar születésű *Gellért Hugó* grafikus- és festőművészt alkotói munkásságának, valamint baloldali politikai tevékenységének 70. évfordulója alkalmából. A 89 esztendős mester ünneplésére az Egyesült Államokban bizottság alakult, amelynek tiszteletbeli elnökei *Esztergályos Ferenc* washingtoni magyar nagykövet és *Szent-Györgyi Albert* Nobel-díjas tudós. Az idős, de még aktív mestert, akinek munkásságát az elmúlt hetekben a *Daily World* cikksorozatban méltatta, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa néhány esztendővel ezelőtt a *Magyar Népköztársaság Zászlórendjével* tüntette ki.

A hangversennyel egybekötött jubileumi ünnepséget a New York-i Robert Wagner középiskola zsúfolásig megtelt dísztermében tartották; a Gellért Hugót köszöntő és munkásságát méltató szónokok között volt *Ernesto Demaio*, a Szakszervezeti Világszövetség ENSZ-képviselője, Esztergályos Ferenc nagykövet és *Deák Zoltán*, az *Amerikai Magyar Szó* főszerkesztője. (MTI)

MÁJUS 21–26.:

Nyolcvannégy alkotás a 21. miskolci filmfesztiválon

(Megyei tudósítónktól.)

Filmmel a közművelődésért! — így hangzik a május 21. és 26. között megrendezésre kerülő 21. miskolci filmfesztivál jelmondata. A filmstúdiók, műhelyek alkotócsoportjai az utóbbi két esztendő termésének javát viszik a neves szakemberekből álló zsüri elé: tizennyolc vetítésen 84 alkotást mutatnak be. A fesztiválvetítések ezúttal — a versenyfilmek nagy száma miatt — két helyszínen zajlanak, a Rónai Sándor megyei művelődési központban és a diósgyőri vasas művelődési központ színháztermében.

A filmesek minden eddiginél gazdagabb közművelődési programot állítottak össze. Alkotásaikat információs vetítések keretében bemutatják Kazincbarcikán, Encsen, Mezőcsáton, Sajószentpéteren, Emődön, Mezőnagymihályon, Sajóbábonyban, Szentistvánban, Sárospatakon és Bogácson is. Gyermekmatinékat rendeznek a miskolctapolcai gyermekvárosban, a megyeszékhely ifjúsági és úttörőházában régi filmek felújításával kedveskednek a nyugdíjasoknak. A népszerű tudományos és oktatófilmek egy-egy csokrát levetítik a TIT Természettudományi Filmstúdiójában, a miskolci vasgyári kórházban és a borsodi nyomdában.

Az érdeklődők és a szakmabeliek részvételével vitával egybekötött bemutatókat rendez a Híradó- és Dokumentumfilm-stúdió, a Népszerű Tudományos és Kutatófilm-stúdió, a Pannónia, a Balázs Béla és a Katonai Filmstúdió. A szakemberek ankéton vitatják meg a film szerepét a közművelődésben.

A fesztiválvetítések közönsége két ez alkalomra készített kiállítást tekinthet meg: Mészáros Dezső Munkácsy-díjas szobrász és a Pannónia Filmstúdió kiállítását.

A fesztivál idején Bartók Béla-emlékhangverseny lesz Miskolcon, és előadások hangzanak el a filmzenéről, a filmgrafikáról és a filmtrükkről. Több alkalommal nyújt kellemes szórakozást a város különböző pontjain a táncház, a térzene, és műsort ad a Magyar Néphadsereg Művészegyüttese.

K. Gy. A.

Nyolc ország művészeinek részvételével

Nemzetközi szobrász-alkotótelep Szársomlyó hegyen

A dél-baranyai *Szársomlyó hegyen* hétfőn megnyílt a *nemzetközi szobrász-alkotótelep*, amelynek tagjai fél éven át dolgoznak a szabadtéri műteremben, a hegyoldalban levő hajdani Kőbányában. Az Unesco által támogatott művésztelepre nyolc országból — hazánkon kívül Ausztriából, Csehszlovákiából, Japánból, Lengyelországból, a Német Szövetségi Köztársaságból, Olaszországból és a Szovjetunióból — érkeztek alkotók. A szobrászok a vendéglátásért cserébe a helyszínen hagyják munkáikat, amelyekből az elmúlt másfél évtized alatt gazdag *szoborgyűjtemény* jött létre.

A szabadtéri múzeum már *idegenforgalmi látványosság* is; évenként százezer hazai és külföldi turista fordul meg a Szársomlyón, hogy megtekintse a szobrokat. A művészek a tájjal harmonizáló kőplasztikákat hoznak létre. Egy-egy nagyobb lélegzetű mű elkészítéséhez azonban kevés a hat hónap, ezért az idei évtől — indokolt esetben — egymást követő három évben visszatérhetnek az alkotók a szobrásztelepre.

A szársomlyói közösség kezdeményezte egy úgynevezett *világszobor* megalkotását. A létrehozásában részt vevő magyar és külföldi művészek a plasztika nyelvén kívánják kifejezni az emberiség békeakaratát és együvé tartozását. A leendő szoboregyüttes egy-egy részét az Unesco közreműködésével a különböző földrészeken állítják majd fel. (MTI)

Eltemették Borbély Gyulát

Mély részvéttel búcsúztatták el hétfőn, a Rákoskeresztúri temetőben *Borbély Gyula* érdemes művészt, az Állami Operaház karmesterét. A színház igazgatósága, a párt- és szakszervezeti bizottsága, valamint tagsága nevében *Szirtes György* igazgatóhelyettes vett búcsút az 51 éves korában elhunyt dirigenstől, felidézve művészi életútját.

Borbély Gyula 28 éven át volt tagja a Magyar Állami Operaháznak. 1953-ban, főiskolásként szerződtették, s két év múlva már mint karmester mutatkozott be a dalszínház közönségének. Két és fél évtizeden át vitt sikerre opera-előadásokat, és dirigálta hangversenyeken a Filharmóniai Társaság Zenekarát.

A művésztársak, a közvetlen kollégák nevében *László Margit* búcsúzott az elhunyttól.

KÖNYVSZEMLE

irta: Bata Imre

„A legjobban annak örülök, amikor azt hallom, hogy ismerőseim, legnagyobb meglepetésükre, úgy olvassák irodalomtörténeti könyveimet, mint egy regényt. Ezt is akartam" — olvashatjuk újra

SZERB ANTAL

hajdani nyilatkozatát, mert ismét — harmadik kiadásban is — megjelent a Magvetőnél *Gondolatok a könyvtárban* című tanulmánykötete amelynek első kiadása elé *Kardos László* írt „mélyrehatóan elemző és szeretetteljes" bevezetőt, ahogy a mostani kiadás eligazító előszavának szerzője, *Szabolcsi Miklós* írja. Úgy olvassák az olvasók Szerb Antal irodalomtörténeti könyveit, mintha regények volnának? Regényt csak az életről lehet írni. Szerb Antalnak az irodalom volt az élete. „A világ közepe a Könyvtár volt számára, itt volt elemében, itt lélegzett a legdúsabb ózonban." (Kardos László mondata.)

Ha azonban valaki elolvassa a kötet Blake-tanulmányát, vagy belefeledkezik *Az ihletett költő*, a *Magyar preromantika* és a Vörösmarty-eszszék gazdag tárgyiasságú, lüktető mondatsodrába, nemcsak az irodalmi stílus, hanem az eleven hajdani élet is ismerősen integet feléje; úgy, mintha régi postakocsi ablakából nézne egy sose látott tájra. Az irodalmi élmény tudatossága, e tudatosság gyakran ironikus, önironikus kifejezése, mindig érzékelteti azt az életet is, amelyből a művet megformálták, s érzékelteti azt a viszonyt is, amely őt — Szerb Antalt — a mű eredeti világához köti. Jellemzi például Blake köznapi viselkedését. Leigh Hunttal sétál a költő, s bár nem jön senki, Blake kalapot emel. „Kinek köszön?" — kérdezi Hunt. „Semmi — feleli Blake —, csak Szent Pál apostol repült éppen erre."

Aki pedig ennek a komplikáltságnak végére akar járni, az kezdje olvasni Szerb Antal tanulmánykötetét a *Könyvek és ifjúság elégiájával*, s ne hagyja abba a könyv valamennyi tanulmányának elolvasásával ezt a tanulmányutat, olvassa el a két irodalomtörténetet, a regényeket, vagy is Szerb Antalt — egészen. Ma is érdemes.

ALBERT ZSUZSA

költő, ha nem is sorolható nemzedéki csoportosulásba, ha nem tartják számon nemzedéktársai és a nemzedéktársak kritikusai. *Argirus jelenései* című kötete a második, az első is, *A csönd margójára* címűt, mint e mostanit, a *Magvető* adta ki. Egy regényt akárki írhat, egyetlen versgyűjtemény születhetik a szerző mulatságára is; a második regény és a második verseskönyv elbeszélőt, lírikust csinál a szerzőből, még ha nem akarta is. Mert Albert Zsuzsa egyáltalán nem akarja. Új kötetének mottóverse — leheletnyi négysoros — éppen ezt jelzi: „Nem a szerelem és nem a dicsőség / csupán a szenvedély maga / nem pusztulásra szenvedésre / egy pillanatnyi égi fényre". Eszköztelen vers és tömör kifejezés. De Albert Zsuzsának el lehet hinni, hogy valami mindig hiányzik az életből, s ha van elmélete ehhez, azt József Attila gondolta helyette: a líra a hiányon áll. Valamennyiünknek hiányzik, ami Albert Zsuzsa halk, finom verseiben megtestesül.

Találtam a gyűjteményben egy rózsa-verset. A rózsa, a rózsa! Nemes Nagy Ágnes esszét írt e költői toposzról, arról, hogy megunhatatlan. Albert Zsuzsa rózsa-versének a címe: Dal. Aki kezébe veszi az *Argirus jelenéseit*, az keresse meg ezt a verset és a címadó másikat, amely így kezdődik: „Az Erzsébet-híd virágai / földön és léten kívül állnak"...

BAKA ISTVÁN

nagyon karcsú verseskönyve a *Szépirodalminál* jelent meg. Mint a kötet borítóján olvashatjuk, „az új költőnemzedéknek ahhoz a részéhez tartozik, amelyik visszanyúlt a kötött versformákhoz..." Valóban, vele kevesen versenyezhetnének nemzedéktársai közül a kemény mívességben. Keménység az is, hogy szűkszavú; szűkszavúsága versének értéke. A gyűjtemény záró ciklusa, pontosabban egyetlen vers önálló darabokból ötvözve, Ady emlékének szentelt, s 1977-ben íródott. A szűkszavúságot is magyarázza. Kétséges felőle, hogy „Milyen üzenet bízatott reá", s azt is kétségek közt kérdi: „Kinek kell már az énekem?" A kérdés nyilván szónoki, s ha baj van, hát a szereppel van baj. Ezért van az ihlet elapadóban. Jele van ennek az apadásnak. E líra valamennyi alapszava: kölcsönvétel. Nagy László, Kormos István lírájának szövegnyomai a versekben. Tündérfa, piros csizma, behavazott ország, „kisasszonyokkal cicerélt" és így tovább. Az elapadó ihlet verseskönyvének címe: *Tűzbe vetett evangélium*. Ám szívesen képzeli az olvasó, hogy némi szerepmódosulás révén ihlethez jut ismét Baka István; a tehetséges költő nem hagyhatja abba...

LÁNG GYÖRGY

neve alatt azt olvashatni a Magyar Irodalmi Lexikonban, hogy író, zeneszerző, a Zeneakadémia zeneszerzői és karnagyi tanszakán végzett, s egyidejűleg a Képzőművészeti Főiskolát is elvégezte. A háromkötetes Zenei Lexikon viszont nem tartja számon. Megírta Bach életregényét, ezt, *A Tamás-templom karnagyát*, bizonnyal sokan ismerik. *Hanele* című regényét a Magvető adta ki, még a múlt év végén, de csak most jutottam hozzá. Nem tudom, hogy milyen tehetség volt zeneszerzőnek, de láttam hozzá írott levelet Kodály tollából; a Bachról írott életregény: életrajzi regény, megírhatta a zenetörténetben járatos ember, a Hanele azonban valódi epika, csak elbeszélő tehetség munkája lehet. Ezt érezte meg *Ortutay Gyula* is, midőn a neki elküldött kézirat olvastán levelet írt a szerzőnek: „Megrendítő olvasmány, egy délután, egy ültömben végigolvastam... ha teli is van néprajzi vonatkozásokkal... ez irodalmi mű. Irodalmi alkotás a javából." Igaza van Ortutaynak, s tegyük hozzá, a néprajzi vonatkozások is szervesen hozzátartoznak e mű világképéhez.

Hanele — a regény hősnője — a századfordulón született, s a második világháború poklába veszett. „Ott fent, Gyertyánligeten született, Máramaros vármegye egy eldugott csücskében." Ruszinok, magyarok, románok, szlovákok és zsidók lakta maroknyi falu, tíz kilométerre az utolsó vasútállomástól, sokszor több kilométernyire a civilizációtól. Hanele családja a legszegényebbek közt tengődött, s Hanele a szüleit is hamar elveszítette. Ezt a világot éppen az ilyen sors képes maga köré kanyarítani. Mert kiszolgáltatott ez a világ, alig öntudatos, és Hanele meg kiváltképp ilyen. Vajon ki tehet róla, hogy Hanele sorsa abban forog, amibe született? Éppen ez az ő tragikus vétsége! Az, hogy a század botrányát ugyanazzal az öntudatlansággal viselte el, mint gyerekkorát Gyertyánligeten. Hanele abban a tudatlanságban halt meg, amibe a századfordulón beleszületett.

Csakhogy ez az öntudatlan világ is egész világ, mondhatni, hogy kultúra. Más mértéke van ugyan, mint a nagyobbnak, annak, amely a két világháborút hozta erre a századra. Gyertyánligetre és Hanelére, de mértéke van. S Láng György azért igazi elbeszélő, mert nemcsak Hanele életrajzát írta meg ebben a regényben, hanem azt a kultúrát is életre keltette, amely Hanele sorsa körül forgott, míg a végzet e sorsot onnan ki nem vetette. Ami a néprajzi elem ebben a regényben, valamennyi funkcionál, még eleven élet, az élet formája. Ha semmi nyoma nem maradt volna mára Gyertyánligetnek, Hanele sorstörténetéből, Láng György regényéből rekonstruálni lehetne.

ALEXANDRU IVASIUC

az 1977. március 4-i bukaresti földrengés áldozatai közt végezte. Eddig három regénye és egy esszégyűjteménye jelent meg magyarul. Amit most az Európa kiadott, *A hatalom árnyékában*, utolsó regénye, s valahová Dél-Amerikába ragadja el olvasóját. S ezt értsük szó szerint, mert ez a regény valóban kiragad mindennapi közegünkből, s el nem ereszt, míg az utolsó szóig el nem olvastuk. Amivel nem azt akarom mondani, hogy *A hatalom árnyékában* könnyű olvasmány.

Sűrű közegben álmatlan fiatalember Miguel. Szédülten imbolyog a regény terének két szélső pontja közt. A személyi hatalom árnyékából tántorog át e hatalom ellenzékének körére, majd vissza, s míg odisszeáját megteszi, egyéniségét elveszti. Csak ő tudja, hogy mi történik közelesen, hiszen onnan jön, ahol a következőket elgondolta valaki, ő ennek a valakinek a személyi titkára, s abban hiteti magát, hogy tudása hatalom. Hatalma egyénisége szabadsága. Az utcán, a kávézóban, a nő karjai közt azonban ennek a szabadságnak semmi jele nincs. Az utcán gyanútlan emberek, a kávézóban a régi barátok, akiknek hiába mondja, hogy milyen veszély közeleg, senki sem hisz neki. Már hiába szeretne szabadulni tudásától, senki sincs, akivel megoszthatná a titkot. Inkább az derül ki lassan-lassan, hogy a leglényegesebbet nem tudja. Szándék volt benne, hogy gazdája elküldte; bolyongása próbatétele. Most veszti el egyéniségét, most, hogy magahitten szuverénnek érzi magát. Mind magányosabb és kiszolgáltatottabb.

Bolyongása egész múltjának átélése; Ivasiuc arról is gondoskodik, hogy megismerhessük Miguel és világa teljes történetét, azt az intellektuális folyamatot, amely az egyéniség büszkeségének látszott, de kiszolgáltatottságot termett. A luxus viszonyai közt kiteljesült egyéniség végül merő illúzió; a pompás színek csak délibábok. Átvonul Miguel tudatán az egyéniséget igazoló kultúra, s nyilvánvaló lesz, hogy a semmi cifra alakja semmi más, csak irracionális kaleidoszkóp. Magával sodorja ez a vonulás az egyéniséget, s marad a személy kiszolgáltatottsága. Végül már csak a halhatatlanság illúziója marad Miguel tudatában; az önhittek érinthetetlenségének téveszméje. Így sodródik újra utcára, ahol már elszabadult a pokol. „Miguel azonban nem tudta meg, mi lett az eredménye a harcnak és az ezutáni harcoknak, a halhatatlanság képtelen gondolata pedig kihunyt benne, de elméjében nem talált cáfolatra sohasem."

ZENEI KRÓNIKA

SZÁZADUNK ZENÉJÉBŐL immár hagyományosan rendez nyilvános hangversenysorozatot a Rádió. Mindig tavasszal, s ezzel időben is szerencsésen ellenpontozza a Korunk Zenéje ciklust. A tájékozódást igen jól szolgálja, hogy e két vállalkozás műsorszerkesztési elgondolása merőben különbözik. Míg a Korunk Zenéje lehetőség szerint a legújabbat nyújtja a hallgatónak, a Rádió hangversenyein egy-egy ország új zenéjébe kapunk betekintést.

Így kerültek — nem először! — századunk romániai zeneszerzői a figyelem középpontjába, mégpedig a leghitelesebb előadásban. A *Hamza Gyula* hangversenymester jeles irányításával működő *Marosvásárhelyi Kamarazenekar* játszott ezen az estén. Az együttes híre jóval előbb eljutott hozzánk, s az elragadtatott véleményeket megerősítette a kamarazenekarral való személyes találkozás. A marosvásárhelyiek valóban gyönyörű hangzással s rendkívül fegyelmezetten muzsikálnak, megragadó hangzásuk színgazdagsága, dallamformáló képességük szuggesztivitása, játékuk ritmikai ereje.

Gheorghe Enescu születésének 100. évfordulójára emlékezve tűzte műsorára az együttes a zeneszerzőnek, hegedűművésznek, embernek egyaránt kiváló muzsikus francia hatásokat tükröző, rendkívül finom vonalvezetésű *Két intermezzóját*. E korai alkotás is arra emlékeztet, hogy Enescu műveinek megismerése tekintetében nagy adósságaink vannak. *Sigismund Toduta Régi metszetek* című szvitje itt-ott divertimento hatásokban bővelkedő alkotás; tetszetős hangzás, biztos formálás jellemzi.

Terényi Ede Bakfark Bálint emlékére írt *Szimfóniája* rendkívül komolyan és etikusan valósítja meg a címbe foglalt tisztelgő szándékot. Zenéjének anyagát a XVI. századi Bakfark lantműveinek jellegzetes fordulataiból meríti, hangzása is sok helyütt idézi fel a reneszánsz kedvelt hangszerének kissé száraz, szálkás tónusát. A műben még sincs semmi archaizáló szándék, történetisége csupán kiindulópont, nem pedig végcél. A kompozícióban rendkívül szerencsésen elegyednek régi és új hatások, az eredmény pedig szuverén, mai muzsika.

Zeno Vancea, a román zene fiatalos szellemű „nagy öregjeinek" egyike; egy személyben jeles zeneszerző és zenetörténész, s utóbbi minőségében kiváló Bartók-kutató. *Elégia* című, rendkívül nagy mesterségbeli tudásra valló, poétikus kompozíciójával kapott helyet a román est műsorában. Kiderült a műből, milyen szuverén biztonsággal bánik Vancea a vonósokkal. *Csiky Boldizsár Pásztthy Júlia* közreműködésével előadott *Hölderlin-dalai* tovább mélyítették a zeneszerző eddig megismert kompozícióinak maradandóan pozitív hatását. A nyugtalanító vibrálással teli romantikus költő verseit Csiky rendkívül vonzó mai dallamvilággal és korszerű zenekari hangzással keltette új, tartalmas életre. A nem csupán informatív, zenei értékében is jelentékeny hangversenyt *Georgescu* virtuóz *fuvolaversenye* zárta, *Drahos Béla* virtuóz, hatásos szólójával.

BARTÓK-DOKUMENTUMFILMET láthattunk a képernyőn, a magyar és a kanadai televízió közös produkciójában. Rendezője *Curtis Davis*, társrendezője *Surányi András*. Forgatókönyvírója nem lévén, a nem éppen szerencsés vállalkozásért alighanem a két rendező a felelős. Szép számmal akadtak a filmben tárgyi, adatbeli hibák-tévedések; legalább a magyar változat megnevezetlen munkatársainak illett volna tudniuk, hogy Bartók nem 1945. szeptember 28-án, hanem két nappal előtte halt meg (a film elején hangzik el a téves információ); hogy az Allegro barbaro nem 1901, hanem 1911 termése; hogy Bartók zeneszerzés-professzorának neve nem Kossler, hanem Kössler János; hogy A fából faragott királyfi bemutatójának éve nem 1916, hanem 1917. Aminthogy illett volna tudni azt is, hogy Bartók Nagyszentmiklósról nem egyenest Pozsonyba költözött, s illett volna a nézővel tudatni, miért vonult vissza a zeneszerző 1912-ben a nyilvános szerepléstől, s milyen progresszív történelmi erők vonzották vissza a közszereplésbe 1917-től kezdve. És folytathatnám a sort...

Súlyosabb hiba, hogy a valóságos Bartók-kép ebben a filmben teljesen eltorzul. Létrehozói megkísérlik ugyan annak érzékeltetését, hogy mit jelentett a nép-, a parasztzene a tudós zeneszerző életében, de miközben Bartók mindegyre magyar, román, szlovák, arab és török Tiborcokkal találkozott, a képeken csupa kikent-kifent gyöngyösbokréta-paraszt jelenik meg. Népviseletben énekelnek még a Rádió gyermekkórusának tagjai is, a zenék, a filmhez felhasznált bartóki remekművek pedig levetik magukról egy képzelt, de soha nem létezett idillikus paraszti életforma rekvizítumait.

Ezt a hamis idillt sugallják a turisztikai propagandafilmek hangulatát idéző tájképek is, Bartók természetélményétől teljesen idegenül. Így hát az acélos zeneművek a képi megvalósítással szüntelen perben fokozódnak le a cukrozott látvány kísérőzenéjévé. Ebben a közegben elvész a hiteles tanúk — Pásztory Ditta, ifj. Bartók Béla, Yehudi Menuhin, Molnár Antal, Paul Henry Lang — szava is, a velük készített, valószínűleg hosszabb interjúkból a film készítői, sajnos, amúgy is a kevésbé lényeges részleteket emelték át a produkcióba. Minden ország úgy ünnepli Bartók Béla zsenijét, ahogyan jónak látja. Ám szükséges-e részt vennünk olyan vállalkozásban, amelyről nyilvánvaló, hogy szemléletében, elgondolásában teljesen idegen Bartóktól.

Breuer János